

Η επήρεια των παντουρκιστικών ιδεωδών επί της πολιτικής των μουσουλμάνων της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης και της Νέας Γιουγκοσλαβίας

Απόπειρα οριοθέτησης του προβλήματος

Ο αιματηρός πόλεμος που μαίνεται μέχρι αυτή τη στιγμή στην περιοχή της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης (στο εξής: Β/Ε)¹ με απροσδιόριστες για τη σταθερότητα και το απαραβίαστο των συνόρων των κρατών της Χερσονήσου του Αίμου εξελίξεις στο όχι απώτερο μέλλον ανέδειξε την παντουρκιστική πολιτική της ηγεσίας της μουσουλμανικής μειονότητας της Β/Ε. Η χωριστική-διαμελιστική τακτική της μουσουλμανικής ηγεσίας της Β/Ε είναι αντιληπτό ότι επιτελεί τους πάγιους στρατηγικούς άξονες της τουρκικής-«νεοοθωμανικής» πολιτικής, έστω και αν αντιστρατεύεται κατ' αρχάς και κατ' αποτέλεσμα τα συμφέροντα της ίδιας της Β/Ε. Η επικρεμάμενη οικονομική κατάρρευση της Β/Ε, που είναι σίγουρο ότι θα ωθήσει τη νεόκοπη αυτή Δημοκρατία νομοτελειακά στην με κάποιο τρόπο σύνδεση με την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας ή και αποδοχή της πρότασης Ranic² για τη δημιουργία των «Ηνωμένων Πολιτειών» της Βαλκανικής (Νέα Γιουγκοσλαβία, Β/Ε, Σκόπια), δε φαίνεται να προβληματίζει όσο θα έπρεπε τους ταγούς της Β/Ε. Αντ' αυτού αποπειράται η με κάθε τρόπο εξάλειψη όλων εκείνων των στοιχείων που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ενοποιητικά για το χριστιανικό και το μουσουλμανικό πληθυσμό της τέως Γιουγκοσλαβίας καθώς και η επικράτηση των ακραίων εξτρεμιστικών στοιχείων που δημαγωγώντας παρασύρουν στη διαιώνιση της σημερινής ανυπόφορης κατάστασης³ με μόνο πόλο άντλησης ωφελημάτων από αυτή τον τουρκικό παράγοντα.

Εθνολογική σύνθεση της μουσουλμανικής μειονότητας της τέως Γιουγκοσλαβίας

Κομβικό θέμα του αναφεύμεντος προβλήματος είναι ο τρόπος συγκρότησης της μουσουλμανικής μειονότητας της Β/Ε. Στην πρώην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας ο μουσουλμανικός πληθυσμός αποτελούνταν από διάφορες εθνότητες: Αλβανούς, εξισλαμισθέντες Σέρβους, Τούρκους, Τσιγγάνους. Οι πληθυσμιακές αντιστοιχίες μόνο κατά προσέγγιση μπορούν να υπολογισθούν, γιατί κατά την τελευταία απογραφή του 1991 οι Αλβανοί αρνήθηκαν να λάβουν μέρος. Όσον αφορά στους εξισλαμισθέντες Σέρβους κατανέμονται ως εξής: 1.905.829 στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, 237.538 στη Σερβία, 89.932 στο Μαυροβούνιο. Οι Αλβανοί υπολογίζονται κατά άλλες μετρήσεις σε 2.169.154. Όπως μπορεί κανείς να παρατηρήσει από τα δεδομένα της απογραφής η τουρκική μειονότητα και η μειονότητα των Τσιγγάνων αποδεικνύονται πολύ μικρές και δύσκολα θα αποτελούσαν θέσει και δυνάμει εστία προβλημάτων. Εδώ πρέπει να παρατηρηθεί ότι κατά πάγια τακτική οι Τσιγγάνοι αποφεύγουν να δηλωθούν ως τέτοιοι και ως εκ τούτου πρέπει στον τελικό αριθμό των μουσουλμάνων να προσθέσουμε και ένα πληθυσμό περί τις 200.000 περίπου επιπλέον. Αξιοσημείωτο επίσης δεδομένο που θα φανεί χρήσιμο στη συνέχεια είναι ότι εντός της αλβανικής μειονότητας ανιχνεύεται ένα ποσοστό 6-7% που είναι χριστιανοί⁴.

Ο ιστορικός εξισλαμισμός των σερβικών πληθυσμών ως αιτία απομάκρυνσής τους από το σλαβικό εθνικό κορμό

Από την εθνολογική εξέταση της συγκρότησης της μουσουλμανικής μειονότητας καταφαίνεται η μη τουρκική καταγωγή της τελευταίας —τουλάχιστον στη συντριπτική της πλειοψηφία. Παρά το αναμφισβήτητο αυτό γεγονός, ο παντουρκισμός έχει πολύ γερά θεμέλια εντός της μειονότητας, κάτι που μόνο λόγω του εξισλαμισμού μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων στη διάρκεια της οθωμανικής κατοχής των κρατών της Χερσονήσου του Αίμου μπορεί να ερμηνευθεί. Ο εξισλαμισμός —βίαιος στην αρχή— των υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αποτελούσε το μοναδικό τρόπο κοινωνικο-οικονομικής και πολιτικής ανέλιξης εντός του διοικητικού συστήματος —συστήματος κατοχής υπενθυμίζεται, το οποίο εμφανιζόταν ως ισλαμικό επιλέγοντας το θρησκευτικό κριτήριο αντί του εθνολογικού για τη διάκριση των υπηκόων και την αντιμετώπισή τους⁵. Η άρνηση του πληθυσμού να ασπασθεί το μωαμεθανισμό άρχισε να υποχωρεί, όταν αυτή προβλήθηκε ως η μόνη λύση, για να απαλλαγούν οι χριστιανοί πληθυσμοί από τη βαρύτατη οικονομική εκμετάλλευση που στο μεταξύ υφίσταντο από τις οθωμανικές αρχές. Πρέπει χαρακτηριστικά να αναφερθεί το παράδειγμα του κεφαλικού φόρου, που επιβαλλόταν στους χριστιανούς υπηκόους της αυτοκρατορίας. Ενώ κατά τον 15ο αιώνα ανήρχετο σε 45 άσπρα στις αρχές του 17ου ανήλθε στα... 505 άσπρα και στα μέσα του ίδιου αιώνα στα 780 άσπρα! Μόνος τρόπος για να αποφύγουν οι υπήκοοι αυτή την αβάσταχτη φορολογία ήταν να ασπασθούν το μωαμεθανισμό και έτσι να εξισωθούν πλήρως με τους άλλους μουσουλμάνους της αυτοκρατορίας.

Η ένταξη των μέχρι τότε χριστιανών στον μουσουλμανικό κορμό της αυτοκρατορίας είχε ως συνέπεια την ανάληψη «υποχρεώσεων» απέναντι στη σουλτανική διοίκηση. Οι νεοπροσήλυτοι μουσουλμάνοι υποχρεούντο να θεωρούν τον σουλτάνο «κύριό» τους, τούς

Τούρκους ως «αδελφούς» τους και να πολεμούν για την προστασία της αυτοκρατορίας ακόμη και κατά των ετεροθρήσκων αλλά φυλετικά ομοεθνών τους⁶. Η κατάπιξη των απελευθερωτικών κινημάτων των χριστιανών αποτελούσε ιερό θρησκευτικό καθήκον κάθε μουσουλμάνου σύμφωνα με το Τζιχάντ, τον θρησκευτικό Ιερό Πόλεμο που κηρύσσει το Κοράνι.

Ο ρόλος των μουσουλμάνων της Σερβίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν σημαντικός και αυτό αποδεικνύεται από τον αριθμό των 10 Μεγάλων Βεζίρηδων σερβικής καταγωγής την περίοδο 1514-1612, ενώ πολλοί άλλοι ήταν κυβερνήτες επαρχιών σε άλλα μέρη της αυτοκρατορίας. Η ταύτιση των εξισλαμισθέντων πληθυσμών με τον τουρκικό κορμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έφθασε σε τέτοιο βαθμό, ώστε πολλοί μουσουλμάνοι από το Κοσσυφοπέδιο —σερβικής ή αλβανικής καταγωγής— να πάρουν μέρος στη σφαγή των Αρμενίων το 1895⁷, λαού ομοίως καταπιεζόμενου από τον οθωμανικό ζυγό.

Οι θέσεις του SDA και ο ρόλος των υπό τον Α. Izetbeković ακραίων ισλαμικών στοιχείων στη δημιουργία και την ανάπτυξη της κρίσης στη Β/Ε

Στη σύγχρονη εποχή τα παντουρκιστικά-πανοθωμανικά αισθήματα αναβίωσαν στους κόλπους των μουσουλμάνων της Γιουγκοσλαβίας κυρίως μετά την εισαγωγή του πολυκομματικού συστήματος στη χώρα (1989). Στη Β/Ε ανάμεσα στα άλλα κόμματα που έκτοτε συστήθηκαν άξια λόγου προβάλλονται το SDA («Κόμμα Δημοκρατικής Δράσης») και το MBO («Οργάνωση Βόσνιων Μουσουλμάνων»). Οι ηγέτες των δυο αυτών κομμάτων Adil Zonfikarbasic⁸ και Aliya Izetbeković με τις κατά καιρούς δηλώσεις και πράξεις τους συνηγορούν κατά σαφή τρόπο στην επιδίωξη των παντουρκιστικών στόχων.

Το SDA είναι ο κύριος φορέας πολιτικής έκφρασης των μουσουλμάνων με πρόεδρο τον Α. Izetbeković, επικεφαλής του συλλογικού προεδρείου της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Με κύριο πολιτικό πρόγραμμα τις ιδέες του προέδρου του, όπως αυτές περιγράφονται στο βιβλίο του *Το Ισλαμικό Μανιφέστο*, το SDA διατυπώνει εξ ολοκλήρου πανισλαμικές-παντουρκιστικές φιλοδοξίες για τη συνένωση όλων των μουσουλμάνων χωρίς διάκριση φυλής, γλώσσας ή εθνικότητας «... από το Μαρόκο ως την Ινδονησία...» (!)⁹. Το γεγονός ότι η συνένωση αυτή θα επέλθει μόνο μετά τη δημιουργία ενός κράτους προφανώς με απόσπαση εδαφών από άλλα —στην περίπτωσή μας: τα βαλκανικά— δε φαίνεται να ενοχλεί και πολύ το συντάκτη του *Μανιφέστου*! Ο ρόλος του Α. Izetbeković στην κρίση της Β/Ε έχει αποβεί καθοριστικός. Ενώ αρχικά υποστήριζε την επιβίωση της Γιουγκοσλαβίας υπό οποιαδήποτε μορφή —έστω και απλώς οικονομική ή χαλαρή συνομοσπονδιακή¹⁰ και κατά τις διαβουλεύσεις για την ανακήρυξη της «Νέας» Γιουγκοσλαβίας πρότεινε σχέδιο για τη διατήρηση και ανάπτυξη ισχυρών (!) δεσμών μεταξύ των ανεξάρτητων δημοκρατιών¹¹ σε σημείο, που να προτείνει τη μετεξέλιξη της Γιουγκοσλαβίας σε Ένωση αμοιβαίως αναγνωρισμένων κρατών μεταξύ των οποίων δε θα υπάρχουν σύνορα ή τελωνεία¹², οι λοιπές πράξεις του φανερώουν αναξιοπιστία. Σε συνέντευξή του στην τουρκική εφημερίδα *Turkiye*¹³ δήλωνε ότι οι μουσουλμάνοι θα αντισταθούν και η Β/Ε «θα ζητήσει βοήθεια από την Τουρκία και τις άλλες φίλες χώρες στην περίπτωση επιθέσεως του γιουγκοσλαβικού στρατού». Ήδη από 12.3.1992 ο Α. Izetbeković εκ μέρους των μουσουλμάνων της Β/Ε έχει εκφράσει την ευγνωμοσύνη προς το «αδελφό» τουρκικό κράτος και προς τον «μεγάλο τουρκικό λαό και έθνος» για την αναγνώριση μέσω της κυβερνήσεώς

«τους» της Β/Ε¹⁴.

Εντός της παραπάνω χαραχθείσης «αντιγιουγκοσλαβικής» de facto πολιτικής ο Mohamet Cengiz, Αντιπρόεδρος της Β/Ε, σε παρέμβασή του κατά τη σύγκλιση της Οικονομικής Επιτροπής του Οργανισμού της Ισλαμικής Διάσκεψης στην Κωνσταντινούπολη ζήτησε τη στρατιωτική βοήθεια των ισλαμικών κρατών για την αντιμετώπιση του «Σερβικού κινδύνου»¹⁵. Προς την ίδια κατεύθυνση ο Aliya Mahmutovic (12.2.1992), βουλευτής στο Σερβικό Κοινοβούλιο υπερθεμάτισε με προκλητικές δηλώσεις του σε παντουρκιστικές «διακηρύξεις»¹⁶, την ίδια ώρα που σε φραστικό επίπεδο το Β' Συνέδριο του «Κόμματος Δημοκρατικής Δράσης» πρότεινε ως λύση για το αδιέξοδο που είχε σημειωθεί την «Κοινότητα των Γιουγκοσλαβικών Ανεξαρτήτων Κρατών» στη βάση της οικονομικής συνεργασίας.

Η στάση της ηγεσίας της μουσουλμανικής μειονότητας της Β/Ε και η προσπάθειά της να δώσει θρησκευτικό χαρακτήρα σε ένα καθαρά διαμελιστικό πόλεμο που η ίδια προκάλεσε θα έχει μακρόχρονες συνέπειες για την πολιτική σκηνή τουλάχιστον της Χερσονήσου του Αίμου. Από την αρχή των θερμών επεισοδίων στη Β/Ε η εφημερίδα Politika αποκάλυπτε ότι οι μουσουλμάνοι εξοπλίζονταν και ενισχύονταν με μισθοφόρους από άλλες μουσουλμανικές χώρες, που φθάνουν στη Β/Ε μέσω Σκοπίων¹⁷, ενώ επίσημα η κυβέρνηση του Βελιγραδίου εγκαλούσε τους μουσουλμάνους της Β/Ε για τις σχέσεις τους με τη Λιβύη και την οικονομική βοήθεια που λαμβάνουν από αυτή (8.5.1992), την απόδειξη των οποίων «ανέλαβε» η εφημερίδα Vecernje Novosti με σειρά άρθρων της¹⁸, παρασύροντας και τη σερβική πλευρά της Β/Ε σε μια ατέρμονη κρίση¹⁹.

Η αποδοχή της δορυφοροποίησης και της πρόσδεσης της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης στην τουρκική εξωτερική πολιτική από την ηγεσία του SDA

Η πολιτιστική εξοικείωση που επιχειρείται και μεγαλώνεται ως κύριο βήμα πολιτικής σύμπλευσης με την παντουρκιστική στρατηγική έχει πάρει διάφορες μορφές: οικονομική διείσδυση τουρκικών επιχειρήσεων, πολιτικές και στρατιωτικές πρωτοβουλίες της Τουρκίας, ακόμα όμως και γλωσσική-πολιτισμική εξοικείωση. Οι μουσουλμάνοι της Σερβίας και της Β/Ε, παρά το ότι μιλούν τη σερβοκροατική (σερβικό ιδίωμα) ως μητρική γλώσσα, κατά δήλωση των ηγετών του SDA, επιθυμούν την εισαγωγή της... τουρκικής σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (!) ως πρώτο βήμα εκτουρκισμού της χώρας καθώς και την ίδρυση Ισλαμικού Πανεπιστημίου στο Σεράγεβο. Ταυτόχρονα δεν έχουν διαψευστεί ακόμα πληροφορίες περί επικείμενου εποικισμού των γιουγκοσλαβικών εδαφών από Τούρκους της Τουρκίας με σκοπό τη δημιουργία μιας «νέας» Τουρκίας στην Ευρώπη.

Η πολιτική της ηγεσίας της μουσουλμανικής μειονότητας στη Β/Ε γρήγορα αποκαλύφθηκε ότι αποσκοπούσε εξ αρχής στην «ανεξαρτητοποίηση»-δορυφοροποίηση της χώρας από την τουρκική πολιτική. Αρκούμενη σε περιγραφή των προϋποθέσεων που από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχαν ταχθεί για την αναγνώριση των τέως Γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών²⁰ η Κυβέρνηση της Β/Ε προκήρυξε δημοψήφισμα για την απόσχιση από τη Γιουγκοσλαβία (1.3.1992). Εξ αρχής εκφράστηκε η αντίδραση και η αντίθεση της σερβικής και της κροατικής πλευράς κυρίως για τον κίνδυνο εδαφικής κατάτμησης της Δημοκρατίας, αλλά και στα ερωτήματα που έθετε το δημοψήφισμα (17.2.1992). Από το δημοψήφισμα απείχε η σερβική πλευρά, ενώ μέρος έλαβε το 59% των εγγεγραμμένων. Από αυτό το 64,4% ψήφισε υπέρ της ανεξαρτησίας από τη Γιουγκοσλαβία. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι πριν ακόμη γνωσθεί το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος ο

υπουργός Εξωτερικών της Β/Ε «ανακήρυξε» επίσημα την ανεξαρτησία και ζήτησε τη διεθνή αναγνώριση της Β/Ε. Οι φόβοι και οι αντιρρήσεις της σερβικής και της κροατικής πλευράς της Β/Ε επαληθεύτηκαν γρήγορα από την απόπειρα της μουσουλμανικής μειονότητας να δομήσει την πολιτειακή οργάνωση της Δημοκρατίας ως τέτοια ενιαίου κράτους με ισχυρή κεντρική εξουσία και τοπικά μερικώς αυτοδιοικούμενες διοικητικές περιφέρειες αδιαφόρως της πληθυσμιακής σύστασης των περιφερειών (συμπαγείς ή μη εθνικές ομάδες) και —κυρίως— τη θεσμοποιημένη αναγνώριση της «πρωτοκαθεδρίας» της μουσουλμανικής μειονότητας, για να απορριφθούν οι προτάσεις αυτές αμέσως από τα εμπλεκόμενα μέρη²¹.

Η εφαρμογή του «μοντέλου Β/Ε» στις υπό εκκόλαψη κρίσεις του Σαντζακίου και του Κοσσυφοπεδίου

Το ισχυρότερο παντουρκιστικό αίσθημα και οι κύριοι θιασώτες της παντουρκικής ιδεολογίας συναντώνται στο Νόβι Μπαζάρ της Σερβίας (Σαντζάκιο). Ο κυριότερος λόγος γι αυτή την κατάσταση είναι ότι η περιοχή παρέμεινε υπό οθωμανική κατοχή μέχρι το 1912. Ήδη με την προκήρυξη δημοψηφίσματος στο Σαντζάκιο για τις 30.10.1991 από το «Κόμμα Δημοκρατικής Δράσης» με σκοπό την πολιτική και πολιτιστική αυτονομία της περιοχής, που τελικά απαγορεύτηκε από τις αρχές της Σερβίας και του Μαυροβουνίου, τις δηλώσεις του ηγέτη του «Εθνικού Συμβουλίου Σαντζακίου» Suleiman Ugljanin περί πρόσκλησης παρατηρητών από την ΕΟΚ για τον επί τόπου έλεγχο των συνθηκών, καθώς και την αποστολή Ειρηνευτικής Δύναμης του ΟΗΕ με σκοπό τον αφοπλισμό των ενόπλων σχηματισμών (22.11.1991), την πρόταση για σχηματισμό μουσουλμανικής κυβέρνησης στην περιοχή (3.12.1991) ή για διεθνή χαρακτηρισμό της περιοχής του Σαντζακίου ως αποστρατικοποιημένης ζώνης (15.1.92) ή τις απειλές του ότι το ούτως καλούμενο «Εθνικό Συμβούλιο των Μουσουλμάνων» (του οποίου ηγείται) «θα αναλάβει την εξουσία» (10.3.92) η επιχειρηθείσα ρήξη με τις Γιουγκοσλαβικές αρχές είχε πετύχει τον αρχικό στόχο της. Ο ίδιος επίσης έχει πρωτοστατήσει σε δηλώσεις υπέρ της κατά το δυνατόν στενότερης συνεργασίας με την Τουρκία με το αιτιολογικό ότι οι κάτοικοι της περιοχής είναι... «Τούρκοι» από... εθνική άποψη έστω και αν δε γνωρίζουν ούτε μια λέξη τουρκικά. Κατά τελευταία δήλωση του ίδιου «... (εμείς, οι μουσουλμάνοι σερβικής καταγωγής) δε θα γίνουμε Σέρβοι. Θα παραμείνουμε τμήμα της Τουρκίας...» ενώ ταυτόχρονα ζήτησε τη στρατιωτική επέμβαση της Άγκυρας τόσο στο Σαντζάκιο όσο και στην κρίση της Β/Ε (23.4.1992)²².

Δε θα πρέπει να ξεχωρίσουμε το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου από την προβληματική της έξαρσης του πανισλαμισμού-παντουρκισμού στην τέως Γιουγκοσλαβία. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι κατά την επίσκεψη του προέδρου της «Δημοκρατικής Συμμαχίας Κοσσυφοπεδίου» I. Rugova στην Κωνσταντινούπολη έγινε έκκληση στην Τουρκία να αναγνωρίσει ως ανεξάρτητη και να υποστηρίξει κατόπιν τη «Δημοκρατία του Κοσσυφοπεδίου», για να λάβει τη διαβεβαίωση του πρωθυπουργού Demirel ότι η Τουρκία παρακολουθεί «από κοντά» την τύχη των Αλβανών του Κοσσόβου, των «Τούρκων» και των μουσουλμάνων της πρώην Γιουγκοσλαβίας (16.1.1992). Σε μεταγενέστερη χρονικά επίσκεψη πάλι στην Τουρκία του προέδρου της «Δημοκρατικής Ένωσης Κοσσόβου» ο Τούρκος πρωθυπουργός δήλωσε ότι η Τουρκία θα βοηθήσει τη «Δημοκρατία του Κοσσόβου» και θα συμβάλει στην επίλυση του «αλβανικού ζητήματος» (18.2.1992). Η πολιτική των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου διακρίνεται για το χωριστικό χαρακτήρα της και προς αυτή

την κατεύθυνση παρατηρείται η απόλυτη σύμπλευση της αλβανικής ηγεσίας του Κοσσυφοπεδίου και της Αλβανίας. Κατά τη συνάντηση της αλβανικής ηγεσίας με τον «αναπληρωτή πρωθυπουργό της Δημοκρατίας του Κοσσυφοπεδίου» (19.3.1992) αποφασίστηκε η συνεργασία των δυο πλευρών «έχοντας συναίσθηση των ιστορικών ευθυνών τους». Τα αιτήματα των Αλβανών της Ν. Σερβίας προχώρησαν ήδη αρκετά και προκήρυξαν δημοψήφισμα προκειμένου να αποφανθούν για την εδαφική και την πολιτική αυτονομία της περιοχής (1.-2.3.1992). Η έκβαση του δημοψηφίσματος δεν εξέπληξε κανένα (συντριπτικό ποσοστό υπέρ της ανεξαρτησίας) και για τις 24.5.1992 προκηρύχθηκαν «εκλογές» στο Κοσσυφοπέδιο, όπου και αναδείχθηκε «πρόεδρος» ο I. Rugova. Ο διάλογος που επιχειρήσε να αρχίσει ο ομοσπονδιακός πρωθυπουργός της Σερβίας Milan Panic (2.7.1992) απορρίφθηκε από τον I. Rugova (7.7.1992), με το σκεπτικό ότι μόνη αποδεκτή από τους Αλβανούς λύση θα ήταν ένα status ανεξάρτητου, αποστρατικοποιημένου κράτους για το Κοσσυφοπέδιο²³, για να λάβει ως απάντηση από τον πρωθυπουργό Panic τον αποκλεισμό της παραχώρησης ειδικού καθεστώτος στο Κοσσυφοπέδιο²⁴ παρά μόνο μίας έννοιας «territorial autonomy»²⁵.

Η κατασκευή της «εθνοφυλετικής συγγένειας» ως πρόσχημα παρέμβασης και εμπλοκής της Τουρκίας στη Γιουγκοσλαβική κρίση

Η παντουρκιστική πολιτική των μουσουλμάνων της τέως Γιουγκοσλαβίας είναι σαφές ότι εκπορεύεται από τις γεωστρατηγικές επιλογές της Άγκυρας. Δεν είναι τυχαίο ότι στην Τουρκία και τις άλλες μουσουλμανικές χώρες η απελευθέρωση των λαών της Χερσονήσου του Αίμου από τον οθωμανικό ζυγό αντιμετωπίζεται ως «οπισθοχώρηση» της ιστορίας από την οδό της προόδου²⁶. Η σκόπιμη σύγχυση που επιχειρείται από τους διαχειριστές της παντουρκιστικής ιδέας για την ταύτιση «πανισλαμισμού»-«παντουρκισμού» ενισχύθηκε με τη διάλυση της τέως ΕΣΣΔ που επέτρεψε το σχεδιασμό μιας ομοσπονδίας ή συνομοσπονδίας «τουρκόφωνων» λαών ως βήμα προς την «Ισλαμική Ολοκλήρωση». Προς αυτή την κατεύθυνση ανακαλύφθηκε πρόσφατα και εθνοφυλετική «συγγένεια» Τούρκων και μουσουλμάνων. Οι εθνικά Σέρβοι μουσουλμάνοι υπολογίζουν ότι στη σημερινή Τουρκία ζουν περίπου 4 εκατομμύρια καταγεγραμμένων από τις σλαβόφωνες περιοχές της τέως Γιουγκοσλαβίας. Ανάμεσα σε αυτούς και ο τέως πρόεδρος της τουρκικής «Δημοκρατίας» Κενάν Εβρέν κατάγεται από το Νόβι Μπαζάρ της Σερβίας. Η απόπειρα, που παραπάνω σκιαγραφήθηκε, της βάπτισης της απλά θρησκευτικής συγγένειας σε εθνική και η αναγωγή των σλαβικών και αλβανικών μουσουλμανικών μειονοτήτων σε «τουρκογενείς» δοκιμάστηκε με σχετική επιτυχία στις νεότευκτες Δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας και κατά αποτέλεσμα θα λειτουργήσει ως βάση για την ανάπτυξη του ισλαμικού φονταμεταλισμού δημιουργώντας «οιονεί προγεφυρώματα» του παντουρκισμού στην Ευρώπη.

Η «ευκαιρία» που δινόταν στην τουρκική εξωτερική πολιτική να φανεί η Τουρκία ως ο προστάτης των απανταχού μουσουλμανικών οντοτήτων στην περίπτωση ακριβώς της Β/Ε δε θα ήταν δυνατό να αφεθεί ανεκμετάλλευτη. Παρά το ότι αρχικά η τουρκική πολιτική υποστήριζε την ενότητα της Γιουγκοσλαβίας υπό όποια μορφή θα επέλεγαν οι ίδιοι οι Γιουγκοσλάβοι και ότι ενέτασσε την ανάπτυξη των σχέσεων της με τη Β/Ε στο «γιουγκοσλαβικό» πλαίσιο²⁷, οι μετέπειτα «εξελίξεις» επέτρεψαν τη διατύπωση άλλων θέσεων. Κατά τη διάρκεια επίσκεψης αντιπροσωπείας μουσουλμάνων της Β/Ε στην Άγκυρα συμφωνήθηκε εν πρώτοις η προμήθεια «τουρκικού» πετρελαίου και η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας (η αποστολή 25 τόνων υλικού ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης

έλαβε χώρα την 11.2.91), την ίδια ώρα που ο Τούρκος πρωθυπουργός Demirel διακήρυττε την πολιτική στήριξη των μουσουλμάνων της Β/Ε²⁸. Κατά δημοσιεύματα της τουρκικής εφημερίδας Milliyet²⁹ η Τουρκία πρότεινε επίμονα και παρουσιαζόταν πρόθυμη να συμμετάσχει σε Ειρηνευτική Δύναμη του ΟΗΕ, που ενδεχομένως θα απεστέλλετο στη Γιουγκοσλαβία, την ίδια στιγμή που συμμετείχε στην άσκηση μυστικής διπλωματίας σε βάρος της Σερβίας³⁰. Οι στενότερες πολιτικές σχέσεις που εγκαινιάστηκαν, διατηρήθηκαν μέχρι στιγμής σε υψηλό επίπεδο με την ανταλλαγή επισήμων επισκέψεων Τούρκων και μουσουλμάνων πολιτικών και αντιπροσώπων³¹ και κορυφώθηκαν με την ίδρυση Τουρκικού Προξενείου στο Σεράγεβο (18.3.1992), που εν καιρώ θα εξελιχθεί σε Πρεσβεία, με την υπογραφή Πρωτοκόλλου Οικονομικής Συνεργασίας Τουρκίας και Β/Ε (23.3.1992), την εξέταση των δυνατοτήτων συνεργασίας στην πολεμική βιομηχανία και τις συναντήσεις του αντιπροέδρου της κυβέρνησης της Β/Ε Cengiz με τον Τούρκο πρωθυπουργό και τον υπουργό Άμυνας δε σκιάστηκαν από το γεγονός ότι η Τουρκία αρνήθηκε τελικά να χορηγήσει στους μουσουλμάνους της Β/Ε τον οπλισμό, που είχε συμφωνηθεί (31.7.1992).

Η μεσοπρόθεσμη απόρριψη του τουρκικού μοντέλου από τους μουσουλμάνους της Χερσονήσου του Αίμου και ο αγώνας διαδοχής για την κηδεμόνευση των μουσουλμάνων

Από τις εξελίξεις στη Β/Ε μας δίνονται προς το παρόν πολύτιμα συμπεράσματα για πιθανούς μακροπολιτικούς σχεδιασμούς για την αντιμετώπιση του παντουρκιστικού-πανοθωμανικού κινδύνου. Η γεωστρατηγική επιλογή της τουρκικής πολιτικής για τη μη διεκδίκηση εδαφών —τουλάχιστον σε αυτή τη φάση, αλλά την απόπειρα δημιουργίας «μικρών Τουρκιών» δορυφοροποιημένων από την Τουρκία και δομημένων σύμφωνα με το κεμαλικό μοντέλο δεν έχει περιθώρια εφαρμογής στην Ευρώπη λόγω των εγγενών δυσχερειών ενός τέτοιου εγχειρήματος. Η συναντώμενη αντίφαση της αναγωγής της «μουσουλμανικής ιδιότητας» ως προσόντος για την ανάληψη της κηδεμόνευσης από την Τουρκία των υπό ίδρυση —αλλά θνησιγενών— μουσουλμανικών κρατικών οντοτήτων, για να επιτευχθεί έτσι η δημιουργία ενός «αναχώματος» στην επέκταση του ισλαμισμού, δεν μπορεί παρά προοπτικά να μη μακροημερεύσει. Και αυτό λόγω της προϊούσας φθοράς του κεμαλικού μοντέλου στην ίδια την κοιτίδα του, την Τουρκία ή ακόμα και της συνειδητοποίησης από τους Ευρωπαίους μουσουλμάνους πως άλλο ο μωαμεθανισμός και άλλο ο ισλαμικός φονταμενταλισμός, δηλαδή η αντίληψη πως η επιλογή ενός ψευδεπίγραφου σεκουλαρισμού, όπως ο τουρκικός, μεσομακροπρόθεσμα θα βλάψει, παρά θα ωφελήσει λόγω του «σεχαριστικού» χαρακτήρα της κεμαλικής ιδεολογίας και —τελικά— της επιλογής των προκεμαλικών προτύπων του «εξωστρεφούς» μουσουλμανισμού αντί των παντουρκιστικών non religious ιδεολογημάτων. Στο σημείο αυτό δε θα πρέπει να διαλάβει της προσοχής μας το γεγονός ότι σε αυτό τον αγώνα «διαδοχής» των υπερδυνάμεων από μικρότερες περιφερειακές στο μετα-διπολικό εντροπιακό περιβάλλον κυρίως ως προς τις Δημοκρατίες της Κ. Ασίας της τέως ΕΣΣΔ, αλλά και δυνάμει των μουσουλμάνων της Χερσονήσου του Αίμου, για την ανάληψη της κηδεμόνευσής τους συμμετέχουν μαζί με την Τουρκία τόσο το Ιράν, ως κατ' εξοχήν ισλαμική χώρα, όσο και το Πακιστάν, ως χώρα με αποδεδειγμένα κοσμικό και παγίως σταθερό καθεστώς. Οι δυο παραπάνω χώρες με αλληλοαντιστρατευόμενα συμφέροντα είναι βέβαιο ότι θα θελήσουν να παίξουν ρόλο στην περιοχή συγκρουόμενες μεταξύ τους και —κυρίως— με την τουρκική πολιτική. η

ισχύς της οποίας υπολογίζεται να περιοριστεί βαθμιαία και λόγω των εγγενών προβλημάτων που καλείται να λύσει εντός της ίδιας (Κουρδικό, Αρμενικό, αμφισβήτηση κεμαλισμού, επαπειλούμενη κατάρρευση της τουρκικής οικονομίας).

Εκτιμήσεις για την πιθανή επανεφαρμογή του μοντέλου εμπλοκής της Τουρκίας στις θέσει σοβούσες βαλκανικές κρίσεις

Είναι κάτι παραπάνω από βέβαιο ότι σε περίπτωση επικράτησης των υπό τον Α. Iztbekovic ακραίων ισλαμικών-παντουρκιστικών κύκλων στην πολιτική σκηνή της Β/Ε, το επόμενο βήμα θα είναι η υποδαύλιση μιας εξέγερσης των μουσουλμάνων της Ν. Σερβίας και του Μαυροβουνίου και των Αλβανοφάνων του Κοσσυφοπεδίου. Υπό το κάλυμμα της ανάπτυξης νέων «εθνικισμών» (π.χ. «Σαντζακισμός») στη συνέχεια το ίδιο σενάριο θα εφαρμοστεί στη Βουλγαρία, την Ελλάδα και τα Σκόπια³², ώστε να ολοκληρωθεί το σχέδιο ένωσης των μουσουλμάνων-«Τούρκων» της Χερσονήσου του Αίμου με την Τουρκία. Σε κατοπινή φάση το σχέδιο είναι βέβαιο ότι θα επιχειρηθεί να εφαρμοστεί και στους «Τούρκους» του Ιράν. Η απόκρουση της εξωτερικής επέμβασης στα βαλκανικά ζητήματα από χώρες μη βαλκανικές αποτελεί τη λυσιτελέστερη αντιμετώπιση του ως άνω προβλήματος, που ειδικά για την ελληνική πλευρά δεν μπορεί να είναι άλλη από αυτή της επιδίωξης σύναψης μόνιμων αξονικού χαρακτήρα συμμαχιών με τη Σερβία και τη Βουλγαρία στη βάση των κοινών πολιτισμικών και ιστορικοπολιτικών καταβολών για την αντιμετώπιση του ισλαμικού κινδύνου. Η αντιπαράθεση στο υπό κατασκευή στη Χερσονήσο του Αίμου «μουσουλμανικό τόξο» μιας «βαλκανικής ασπίδας» και ενός «ελληνικού βέλους» υπολογίζεται ότι θα επιφέρει τη σταθερότητα στην περιοχή και θα οδηγήσει σε μονιμότερη οικονομική ή άλλη συνεργασία των κρατών της Χερσονήσου του Αίμου —συνεργασία με απροσδιόριστες θετικές συνέπειες για τα κατ' ιδίαν κράτη.

Η κρίση που προκλήθηκε στη Β/Ε έχει βαθιές ιστορικές ρίζες και άμεσα εμπλεκόμενα μέρη όλα τα βαλκανικά κράτη. Η αποδοκιμασία των παντουρκιστικών-ισλαμικών επιδιώξεων σε βάρος των όμορων με τη Β/Ε περιοχών αποτελεί αναγκαιότητα για τα βαλκανικά κράτη και αφετηρία για μια νέα εποχή συνεργασίας μεταξύ τους.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ - ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Με στοιχεία μέχρι 8.6.1992 ο θλιβερός απολογισμός έχει ως εξής: 5.690 νεκροί ή αγνοούμενοι, 21.000 τραυματίες, πρόσφυγες...: 1.280.000.

2. Διατύπωση πρότασης Ranic: 11.9.1992.

3. Από τις 13.1.1992 παρατηρείται ισχυρότατη αντίδραση του σερβικού στοιχείου για τη μη μετατροπή της Β/Ε σε Ισλαμική Δημοκρατία —βλ. και υποσημ. 22 παρακάτω, ενώ από 22.10.1992 φημολογείται η απόπειρα πραξικοπήματος κατά του προέδρου Iztbekovic από ακραίους ισλαμικούς κύκλους.

4. Για την καλύτερη κατανόηση των όσων ακολουθούν οι ποσοστιαίες πληθυσμιακές αναλογίες στη Β/Ε είναι: Μουσουλμάνοι: 44%, Σέρβοι: 33%, Κροάτες: 17%.

5. Ο καθαρά ισλαμικός χαρακτήρας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ενισχύθηκε μετά την απόκτηση το 1517 εκ μέρους του Οθωμανού σουλτάνου του τίτλου του «Χαλίφη» των σουνιτών μουσουλμάνων.

6. Χαρακτηριστικό παράδειγμα απηνούς διώκτη του χριστιανικού πληθυσμού της Αλβανίας ήταν ο εξισλαμισθείς Αλβανός Μπαλαμπάν Πασά. Ομοίως κατά την πρώτη σερβική εξέγερση το 1804

οι μουσουλμάνοι της Βοσνίας, της Ερζεγοβίνης και της Αλβανίας αποτελούσαν την εμπροσθοφυλακή του οθωμανικού στρατού.

7. Ο Γάλλος συγγραφέας Βικτόρ Μπεράρ έγραφε: «Σε κάθε ομάδα από αυτές που φόνευαν τους Αρμενίους κατά τη σφαγή του 1895 υπήρχαν τουλάχιστον δυο Αλβανοί της φρουράς του Αβδούλ Χαμίτ».

8. Η παντουρκιστική «ψύχωση» του ηγέτη του μουσουλμανικού κόμματος MBO A. Zonfikarbasic έφθασε σε σημείο, αφού υποσχέθηκε να προχωρήσει σε στενότερη συνεργασία με τη σημερινή Τουρκία, να δηλώσει: «... είναι γνωστό ότι αυτά τα μέρη ανήκαν στο τουρκικό κράτος... εμείς οι μουσουλμάνοι το θεωρούσαμε ως δικό μας... είμαστε ταυτισμένοι με αυτό το κράτος... στα βάθη της ψυχής μας οι Σέρβοι παρέμειναν εχθροί μας και καταστροφείς της πατρίδας μας...».

9. Οι πολιτικές ιδέες του A. Izetbekovic εκφράζονται στο βιβλίο του *Το Ισλαμικό Μανιφέστο*, όπου αναπτύσσονται καθαρά παντουρκιστικά ιδεολογήματα. Χαρακτηριστικά αναφέρεται: «... Η φυσική λειτουργία της ισλαμικής τάξης είναι η επιθυμία να συσπειρώσει όλους τους μουσουλμάνους και όλες τις μουσουλμανικές κοινότητες όλου του κόσμου. Υπό τις σημερινές συνθήκες αυτή η φιλοδοξία συνεπάγεται αγώνα για τη δημιουργία μιας μεγάλης ισλαμικής ομοσπονδίας από το Μαρόκο ως την Ινδονησία, από την Τροπική Αφρική ως την Κεντρική Ασία...».

10. Δηλώσεις Izetbekovic στο Συνέδριο SDA (27.11.1991).

11. Προτάσεις Izetbekovic 3.1.1992.

12. Προτάσεις Izetbekovic 14.1.1992.

13. Φύλλο 18.12.1991.

14. Παρά τον άκρατο φιλοτουρκισμό του Izetbekovic από 23.4.1992 διατυπώθηκαν εκτιμήσεις από την τουρκική πλευρά ότι «δεν ελέγχει πλήρως» τα ισλαμικά στοιχεία της Β/Ε —βλ. και υποσημ. 3 παραπάνω. Σε έκθεση του αντιστρατήγου Mackenzie, διοικητή της UNPROFOR, που απεστάλη προς το γραφείο του ΟΗΕ στη Γενεύη αναφερόταν χαρακτηριστικά ότι ο Izetbekovic μη έχοντας άλλη επιλογή υποδαυλίζει τις συγκρούσεις ελπίζοντας στη διεθνή επέμβαση στη Β/Ε (23.7.1992).

15. Δήλωση 2.11.1992.

16. «... Πίσω από τους μουσουλμάνους υπάρχει μια μεγάλη δύναμη, η Τουρκία, η οποία τους προστατεύει σε όλες τις περιστάσεις...».

17. Εφημερίδα Politika Βελιγραδίου (12.3.1992).

18. Η εφημερίδα Vecernje Novosti από 12.10.1992 άρχισε τη δημοσίευση άρθρων για τις παράνομες εξαγωγές οπλισμού από μουσουλμανικές χώρες προς τους μουσουλμάνους της Β/Ε.

19. Βλ. δηλώσεις Karadzic (Πρόεδρος «Σερβικού Δημοκρατικού Κόμματος Β/Ε») ότι αν συνεχιστεί η έλευση «Μουτζαχεντίν» στη Β/Ε από τις μουσουλμανικές χώρες οι Σέρβοι της Β/Ε «καλωσορίζουν εθελοντές από χριστιανικές χώρες...» (25.9.1992).

20. Βλ. «Κοινή θέση για την αναγνώριση των γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών», Μάαστριχτ 16.12.1991.

21. Σχέδιο κυβέρνησης Β/Ε (Δημοσίευση Σχεδίου: 20.7.1992), βλ. και αντίδραση Κροάτη προέδρου Fr. Tujman: «... απαράδεκτη η μετατροπή της Β/Ε σε ενιαίο ισλαμικό κράτος...».

22. Ο πρόεδρος της Ο.Δ. Γιουγκοσλαβίας απέρριψε τις ιδέες της ΔΑΣΕ περί απονομής ειδικού καθεστώτος στο Σαντζάκ (25.9.1992 και 7.10.1992).

23. Δήλωση Rugova (18.9.1992).

24. Δήλωση Panic (7.10.1992).

25. Δήλωση Γιουγκοσλάβου ΥΠΕΞ Jovanovic (24.7.1992).

26. Βλ. απόσπασμα από το τελικό ανακοινωθέν της Συνόδου της Κωνσταντινούπολης του Οργανισμού της Ισλαμικής Διάσκεψης: «... Η κατάκτηση των βαλκανικών λαών από τους Οθωμανούς Τούρκους κατά τον 14ο αιώνα είχε φέρει τη δικαιοσύνη και τον πολιτισμό στην περιοχή και είχε σώσει τους κατοίκους από μια καταπιεστική εξουσία. Ωστόσο αυτή η ευνοϊκή κατάσταση δε διήρκεσε παρά μόνο μέχρι την έκρηξη του Ρωσοτουρκικού πολέμου του 1876-1877...»!

27. Δηλώσεις απεσταλμένου του προέδρου Ozal στη Γιουγκοσλαβία (4.11.1991), Δήλωση Τούρκου υπουργού Εξωτερικών H. Cetin (18.12.1991).

28. Δήλωση 18.11.1991.

29. Φύλλο 9.12.1991.

30. Κατά πληροφορίες από τη σερβική εφημερίδα Borba ηγετικά στελέχη των Κροατών και των μουσουλμάνων της Β/Ε υπέγραψαν στις 27.8.1992 στην Άγκυρα συμφωνία για διανομή της εξουσίας αποκλείοντας εξ ολοκλήρου τους Σέρβους (7.9.1992).

31. Βλ. επίσκεψη Τούρκων αντιπροσώπων στη Β/Ε 29.10.1991.

32. Πρέπει να σημειωθούν εδώ δυο πολύ σημαντικά γεγονότα: Α) η από 20.5.1992 Συμφωνία Τουρκίας-Σκοπίων «περί ασφάλειας και συνεργασίας» και Β) η κατά το Β' Συνέδριο της «Δημοκρατικής Ένωσης Τούρκων» (των Σκοπίων) μετεξέλιξη σε «Δημοκρατικό Κόμμα Τούρκων» (27.6.1992).